

DE ZIN VAN EEUWENOUE TRADITIES

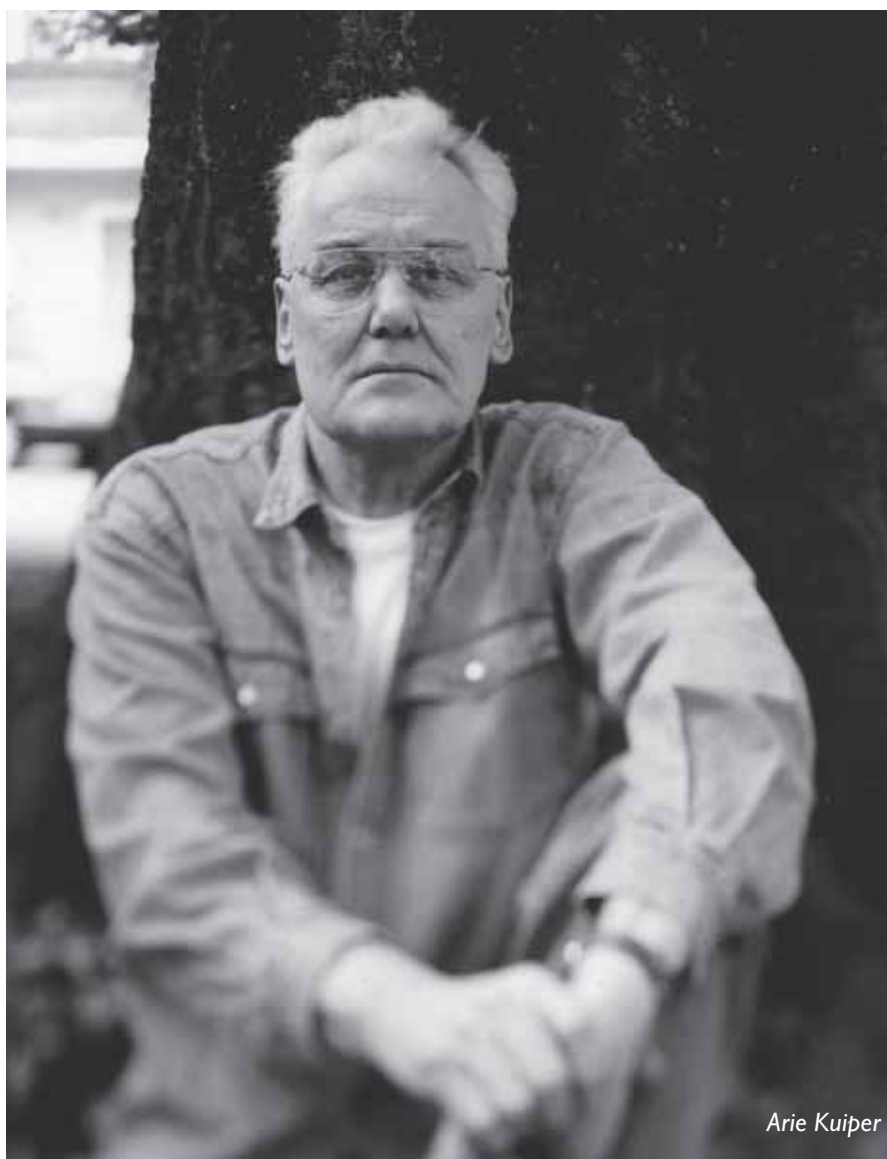
Op het moment waarop ik deze column schrijf, is pas bekend geworden dat het wetsvoorstel dat onverdoofde slacht zou verbieden, door de Eerste Kamer is afgeschoten. Of de discussie over dit onderwerp daarmee is gesloten, moet nog blijken. In ieder geval kunnen joden en moslims even opgelucht ademhalen.

In discussies over dit onderwerp – en soortgelijke religieuze thema's – verzuchten gelovigen vaak dat de samenleving steeds minder lijkt te begrijpen wat religie is. Inderdaad – vraag willekeurige voorbijgangers op straat wat christenen op Pasen of op Pinksteren vieren, en velen zullen met de mond vol tanden staan. Met de kennis van niet-christelijke, bijvoorbeeld joodse, feesten zal het nog treuriger gesteld zijn. Gelovigen kunnen hierdoor geïrriteerd raken; zouden seculiere Nederlanders zich niet meer moeten verdiepen in religieuze tradities? Dat zou naar mijn idee nuttig zijn. Maar ook zouden gelovigen kunnen proberen de zin van hun tradities te verduidelijken. Wat betekenen religieuze feesten bijvoorbeeld? Waarom is onverdoofd slachten belangrijk voor joden en moslims?

Je kunt vinden dat gelovigen zich niet hoeven te verantwoorden tegenover buitenstaanders en dat die simpelweg de godsdienstvrijheid dienen te respecteren. Zolang de schadelijkheid van bepaalde religieuze gebruiken niet is aangetoond, is dat ook zo. Toch zou betere communicatie hierover heel nuttig zijn. Als je in een gesprek de betekenis van die gebruiken aan buitenstaanders probeert uit te leggen, blijkt dat niet eenvoudig. Het gaat nu eenmaal niet om aantoonbaar nut of efficiëntie. Verbondenheid met de gemeenschap en met de traditie spelen een minstens zo belangrijke rol. En soms blijken eeuwenoude tradities inderdaad hun betekenis te hebben verloren. Het kan lastig zijn om dat te erkennen. Maar dat zou geen reden moeten zijn om de uitdaging uit de weg te gaan.

GERARD ROUWHORST
Voorzitter KRI

Arie Kuiper was kritische vriend van Israël

Arie Kuiper

Arie Kuiper (77) overleed, vrij onverwacht, op 8 november van het vorig jaar in zijn woonplaats Amsterdam. Arie was een bijzondere man. Als chef buitenland van dagblad De Tijd, hoofdredacteur van het gelijknamige weekblad en radiocommentator van de KRO stond hij bekend om zijn scherpe, heldere buitenlandcommentaren, die getuigden van een onafhankelijke geest. (Zie pagina 2 en 3)

De lezers van KRI Kroniek waardeerden hem als een boeiend en geëngageerd schrijver. Achter de schermen was hij de onvermoeibare eindredacteur die ervoor zorgde dat het blad, orgaan van de Katholieke Raad voor Israël, op tijd en goed geredigeerd bij de lezers kwam.

Arie Kuiper was jarenlang bestuurslid van de Katholieke Raad voor Israël. Drie thema's bepaalden zijn betrokkenheid bij de KRI en de Joods-christelijke dialoog: de staat Israël, de sjoa en Jezus, die hij in eerste instantie zag als Jood.

In 1972 bepleitte hij, nog maar net bestuurslid, dat de Raad een officiële woordvoerder zou aanwijzen. Deze moest bij actuele kwesties het standpunt van de KRI vertolken. Van dat plan kwam weinig terecht. Maar, schrijft kerkhistoricus Ton van Schaik in zijn geschiedenis van de KRI ('Vertrouwde Vreemden') over Kuiper: 'Hij (zou) in de jaren zeventig voldoende gelegenheid krijgen zijn politieke standpunten uiteen te zetten, waarmee het werk van de Raad uit de ijle sfeer van de theologie en de vage solidariteitsbetuigingen meer naar het terrein van de concrete stellingname opschooft.'

2

Na zijn vertrek uit het bestuur werd Arie Kuiper in april 1986 lid van de pas opgerichte Adviescommissie voor Kerk en Samenleving (AKS) van de KRI. Hij publiceerde veel analyses over het Midden Oosten, die verschenen als brochure of beleidsstuk. De AKS was voor de KRI ook een opstap naar de door Kuiper bepleite heldere standpuntbepaling in actuele kwesties. Hij verzuumde de commissievergaderingen zelden of nooit. Want trouw was een kenmerk van Arie Kuipers betrokkenheid bij de KRI.

FASCINATIE VOOR ISRAËL

In 1996 kreeg de KRI voor de tweede keer in zijn bestaan een eigen communicatieblad: *Kroniek*. Aan dit blad zou Arie vijftien jaar lang zijn grote ervaring schenken. Mede dankzij hem, een rasjournalist, overheerste een zakelijk, journalistiek proza. Arie Kuiper schreef over Israël, over conferenties en boeken, en nam interviews af. De redactie kwam viermaal per jaar bijeen in zijn appartement aan de Amsterdamse Maasstraat. Na een meestal korte, maar kernachtige redactievergadering kwamen de discussies op gang: over de Nederlandse politiek, Europa en haar geschiedenis, het optreden van George Bush, Clinton, George W. Bush en Obama, en, hoe kon het anders, Israël en het Midden Oosten. Als hij aan het eind van de avond zijn gasten uitzwaaide stelde Arie tevreden vast: 'We hebben alle heikele kwesties in de wereld weer opgelost.'

Israël en de sjoa hadden Kuipers onverdeelde belangstelling, maar ook Jezus en Adolf Hitler. Die fascinatie voor het hoogst heilige en het absoluut kwade herkende hij in Abel Herzberg, zionist en overlevende van concentratiekamp Bergen Belsen. De jaren waarin Arie Kuiper werkte aan een, later algemeen geprezen, biografie over deze dwarse denker was hij diep gelukkig. 'Een wetenschapper is iemand die alles van niets weet en een journalist is iemand die niets van alles weet,' luidde een van zijn aforismen. Nu kon hij voor één keer dat dilemma doorbreken. Trots zou Kuiper later zeggen, dat mensen zich hem door dát boek zullen blijven herinneren. Alle thema's vloeiden in zekere zin daarin samen.

Na zijn overlijden berichtte de Volkskrant dat Kuipers aanvankelijke sympathie voor Israël slechts geleidelijk was

opgeschoven richting de Palestijnen. Dat was een vrij onzinnig oordeel. Kuiper was vanaf het begin overtuigd van de rechtmatigheid van de Palestijnse zaak. Maar hij zag dat die vaak werd gekaapt door mensen met diep ressentiment tegenover de Joodse staat. Greta Duisenberg was daarvan voor hem het meest opvallende voorbeeld. Haar eenzijdige kritiek op Israël bewoog zich naar zijn mening op de rand van antisemitisme. Veelvuldig haalde hij de woorden van de Israëlische schrijver en publicist Amoz Oz aan, dat het conflict alleen kan worden opgelost door een inconsequente zionist en een inconsequente Palestijn. Waarschijnlijk zag Arie die inconsequente zionist terug in de figuur van Abel Herzberg.

Herzberg wenste zijn Jodendom niet te laten uitspelen tegen de wetten van universele menselijkheid. Juist de Tien Geboden, grondslag van die menselijkheid, vormen de kern van het Jodendom. En op grond van die menselijkheid was een eigen Joodse staat bittere noodzaak, zodat Joden niet langer een ongedekte cheque zouden zijn. Daar was Arie Kuiper het roerend mee eens.

SCHERP EN PROFETISCH

Kuipers denken stond echter niet stil. In 2010 publiceerde hij in *Trouw* een beschouwend artikel waarin hij zijn grote zorgen uitte over de toekomst van Israël. 'Die staat is bezig met een langzame, politieke zelfmoord,' betoogde hij, 'juist door het ontbreken van een politiek perspectief voor de Palestijnen.' De dringende noodzaak om de schijnbaar onoplosbare dilemma's waarvoor Israëliërs en Palestijnen zich geplaatst zien, met politieke middelen uit te praten, had hij in het najaar van 1991 al vertolkt tijdens zijn Abel Herzberglezing in de Rode Hoed te Amsterdam.

Kuipers stuk, een kleine twee jaar geleden in *Trouw*, was scherp en profetisch; radicaler dan veel analyses van *Israëlbashers*. Dat het geen woedende reacties opriep uit Joodse hoek, zei veel over de reputatie die Arie Kuiper zich in de loop der jaren had verworven als vriend van Israël. Altijd hamerde hij erop dat je, welk politiek oordeel je ook over Israël hebt, nimmer mag tornen aan het bestaansrecht van de Joodse staat.

Daarom ageerde Kuiper in de jaren zeventig tegen de katholieke vredesbeweging *Pax Christi*, die in dat Joodse karakter van Israël een blokkade zag voor een politieke oplossing. Daarom ook pleitte hij onvermoeibaar voor formele diplomatieke betrekkingen tussen het Vaticaan en de staat Israël, tot die in 1994 een feit werden. En vanuit datzelfde perspectief vond hij dat Hamas over zijn eigen schaduw moest heen stappen en de Joodse staat diende te erkennen.

Israël raakte hem als persoon. Een van zijn bezoeken aan dat land ondernam Arie Kuiper in gezelschap van zwaar reformatorische dominees. Hun bijbelkennis maakte indruk op hem, maar amuseerde hem tegelijk. Ze lazen de Schrift als een soort journalistieke berichtgeving en dat kon volgens Arie niet. Hij was echter diep getroffen door een rabbijn die stelde dat de historische Jezus volop thuishoort in het Jodendom.

Doorgaans schreef Kuiper met lichtheid en een zweem van ironie. Verwondering ging bij hem hand in hand met journalistieke afstandelijkheid. Maar in zijn meest persoonlijke stuk, vorig voorjaar in *Trouw*, viel niets van ironie of afstandelijkheid te bespeuren, en kwam zijn diepgelovige inborst aan het licht. Hij schreef over het Duitse kind Sonja dat in 2004 was ontvoerd, verkracht en vervolgens langzaam

doodgemarteld, om tenslotte door haar moordenaars als een vod te worden weggesmeten. Hij concludeerde: 'Als er geen God is, is het leven onverdraaglijk, als er wel een God is, is zijn afwezigheid net zo onverdraaglijk.' Net als Job bleef Arie Kuiper hier in dialoog met God en ging hij onoplosbare vragen niet uit de weg.

WEERBARSTIG KATHOLIEK

Afgelopen zomer moest Kuiper een zware darmoperatie ondergaan. Dat vond hij uiteraard erg vervelend, maar waar hij zich nog het meest druk om maakte was het feit dat hierdoor de KRI Kroniek niet kon verschijnen. Na zijn herstel werd voor de herfst een dubbelnummer gepland. Daarin schreef hij een bijdrage die zijn laatste zou zijn: een recensie van het boek van de Britse historicus Sebag Montefiore over de geschiedenis van Jeruzalem, de stad die, schreef Kuiper, 'de meest heilige en de meest bloedige is'. Toen bleek dat Arie Kuiper enkele maanden later ook aan zijn hart moest worden geopereerd, plande hij vanuit het ziekenhuis een redactievergadering. 'We mogen onze lezers niet nog een keer laten wachten,' verzekerde hij zijn verbijsterde mederedactieleden. Die vergadering zou helaas geen doorgang vinden. De operatie slaagde, maar onverwachts optredende complicaties werden Kuiper noodlottig.

Ik bezocht hem de dag voor zijn hartoperatie. Het zou ons laatste gesprek zijn. Zoals vaker ging het over leven en dood, over het uitzicht op de hemel in het adagio van Mahlers Negende. 'Ik weet niet of ik gelovig ben,' bekende hij. Toen ik daar tegenin bracht dat zijn vraag naar een rechtvaardige God juist aansloot bij een Bijbelse gelovigheid, kwam hij daar op terug. 'Misschien ben ik het ook wel,' zei hij, 'misschien.' Het was deze bedachtzame en bescheiden houding die Kuiper, eigenwijs en geëngageerd

als hij soms kon overkomen, nimmer tot een doordrammer maakte. Die hem kon laten terugkomen van een ingenomen standpunt. Niet het 'misschien' van de 'ietsisten' die overal rekening mee willen houden en zich nergens echt aan verbinden. Wel het 'misschien' van de journalist die zijn oordeel op minimaal twee bronnen baseert. Het 'misschien' van een aristocratische geest die zijn grenzen wist, van een man die in zijn voorkomen en omgangsvormen als ook in zijn denken 'every inch a gentleman' was. Het oordeel van de door hem bewonderde schrijver, dichter en NRC-journalist Rudy Kousbroek, een overtuigd atheïst, dat de Verlichting haaks staat op het christendom en daaraan ook niets te danken heeft, verwierp hij. Maar tegelijk verzuchtte Arie Kuiper: 'Kijk, het instituut R.K. Kerk heeft natuurlijk meestal de verkeerde kant van de geschiedenis gekozen en vooruitgang tegengehouden.'

Toch liet Arie zich niet uitschrijven. 'De Katholieke Kerk is niet hetzelfde als de traditie,' zei hij in dat laatste gesprek. 'Misschien gek, maar als ik het 'In paradisum' hoor houd ik het nooit droog.' In die emotie stond Arie niet alleen. Ze raakt aan vragen waar de Bijbel al antwoord op zoekt. Willen weten hoe slachtoffers recht wordt gedaan, hoe het gaat met de vermoorde Joden in Bergen Belsen, met Kennedy, met de Cambodjaanse slachtoffers van de Killing Fields, met Rabin, met Sonja. Arie vermoedde in die slotwoorden van de roomse uitvaartliturgie het onverdichte woord van God: 'In paradisum deducant te angeli: in tuo adventu suscipiant te Martyres et perducant te in civitatem sanctam Jerusalem.' 'Mogen de engelen u geleiden naar het paradijs. Mogen de martelaren u bij uw aankomst opnemen en u voeren naar de heilige stad Jeruzalem.'

Moge Arie Kuiper rusten in vrede.

ERIC OTTENHEIJM

In oktober 2010 was Arie Kuiper (rechts in het midden, in overhemd) te gast bij de nieuwe synagoge van de Liberaal Joodse Gemeente in Amsterdam.